

24-36 Aylık Çocuklarda Aile Katımlı Çevre Eğitiminin Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi

Analyzing The Effects of Environment Education on Language Development on 24-36 Month Old Children With Parent Involved

Burcu Kınık

Bağışçılar Vakfı Kreşi, Bolu

Özlem Okyay, Yasemin Aydoğan

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu

İlk kayıt tarihi: 15.06.2016

Yayına Kabul Tarihi: 19.12.2016

Özet

Çocuğun yaşantılar yoluyla elde ettiği kalıcı bilgiler çevresine karşı olumlu tutum oluşturmada sağlamaktadır. Okul öncesi dönemde verilen çevre eğitimi ile çocukların yaşadıkları çevreye karşı sorumlu bir birey olarak yetişmelerini sağlamak ve onların farklı gelişim alanlarında kazanımlarını da desteklemek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan çalışmada, okul öncesi dönemde aile katımlı çevre eğitiminin dil gelişimine etkisi incelenmiştir. 10 hafta süreyle uygulanan çevre eğitim programında her hafta farklı bir tema seçilerek sınıf içi ve sınıf dışında olmak üzere farklı etkinlikler düzenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Bolu ilinde 2014-2015 eğitim öğretim yılında Bağışçılar Vakfı Kreşine devam eden 24-36 aylık 11 çocuk oluşturmuştur. Karma araştırma deseninin kullanıldığı çalışmada nicel verilerin elde edilmesinde, çalışma grubunda yer alan çocukların dil gelişimlerini belirlemek için Türkçe Alıcı ve İfade Edici Dil Testi (TİFALDİ); nitel verilerin elde edilmesinde, "Aile Katılımı Görüşme Formu" ve odak grup görüşme formları kullanılmıştır. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda, elde edilen verilerin analizinde çalışma grubunda yer alan çocukların Türkçe Alıcı ve İfade Edici Dil Testi (TİFALDİ) ön test-son test ortalama puanları arasındaki farkın anlamlılığı test etmek için Wilcoxon İşaretli Sıralar testi kullanılmıştır. Aile Katılımı Görüşme Formları içerik analizi yapılarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda; aile katımlı çevre eğitim programının 24-36 aylık çocuklarda dil gelişimine etkisi olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi dönem, çevre eğitimi, aile katılımı, dil gelişimi

Abstract

The permanent knowledge that the child got from his/her personal experiences should be positive mannered towards the environment. With the preschool education given about the environment for the children, should lead them to become responsible individuals towards their environment and in their success on different areas of development should be supported. In the studies prepared for these purposes analyzed preschool period and the effects of environment

education on language development on kids with parents involved. Within a 10 week environment education program, each week there were different themed activities for in-school and out-of-school periods. The study group of the research was 24-36 month old 11 children in Bolu, Bağcılar Foundation Kindergarten in the 2014-2015 education term. In the research where co-ed technic was used for quantitative data on portraying the development in language for children inside the study group Turkish Receiver and Expression Language Test (TIFALDI) was used; for qualitative data "Family Participated Interview Form" and focus group interview forms were used. Towards the main aim of the research, with the data gained from the children inside the study groups, for the sake of the difference between pre-test and last-test averages in Turkish Receiver and Expression Language Test (TIFALDI) another test was used which was Wilcoxon Signed Test. Family Participated Interview Form was utilized by content analysis. The research results portrays that; with parents involved environment education on language development does have positive effect for 24-36 month old children.

Key Words: *Preschool period, environment education, parent participation, language development*

1. Giriş

Okul öncesi dönem, çocuğun çevreye ilişkin olumlu tutumlar edinmesi ve bu alışkanlıkları hayatının ileriki yıllarına taşımasına temel oluşturacak kritik dönemleri kapsamaktadır (Alisinanoğlu & Kesicioğlu, 2009; Gülay, 2011). Bu kritik dönemlerde çocuğun çok sayıda ve çeşitli uyarıcılarla karşı karşıya kalması kalıcı öğrenmeyi sağlar. Bu nedenle çevre eğitimi açısından da yaşamın ilk yıllarındaki kritik dönemlerin iyi değerlendirilerek, çocukların çevrelerini tanınması, çevreye karşı duyarlılık kazanmaları önemli görülmektedir (Gülay, 2012; Akt. Güral & Önder, 2011). Gelişimsel özelliklerinin gereği bu dönemde çocuklar; merak eder, çevre ve dünya hakkında soru sorarak bilgi sahibi olmaya çalışırlar. Çocukların çevreye karşı olan tutum ve alışkanlıkları da bu ilk yıllarda şekillenir (Poyraz & Dere, 2003; Aral, Kandır & Yaşar, 2001).

Çocuğun yaşantılar yoluyla elde ettiği kalıcı bilgiler çevresine karşı olumlu tutum oluşturmalarını sağlar (Smith, 2001; Akt. Taşkın & Şahin, 2008) ve ancak bu şekilde kazanılan tutum, davranışlar ileriki hayata kalıcı temel oluşturabilir (Domka, 2004; Palmer, 1995; Akt. Taşkın & Şahin, 2008). Dolayısıyla bu dönemde çocuğun okul öncesi kuruma devam etmesi ve bu okul öncesi kurumlarında çevreye yönelik bilinç düzeyini artırmayı amaçlayan eğitim programları kısıtlandığında, çocuğun yaşantı ve tecrübeleri de yetersiz kalır (Taşkın & Şahin, 2008). Bu düşünceden hareketle çevreye yönelik yapılan eğitimlerin en etkili olduğu dönemin ortaöğretim (Ünal vd. 1999; Külköylüoğlu, 2000; Kiziroğlu, 2000; Şimşekli, 2001) olduğu, ancak çevreye yönelik ilginin ve doğayla birlikteliğin okul öncesi dönemde şekillendiği belirtilmiştir (Horwitz, 1996; Akt. Taşkın & Şahin, 2008).

Yapılan araştırmalar çevre eğitimine yönelik ilginin çocuğun yaşayarak, keşfederek, doğal ortamında öğrenmesinin önemini vurgulamaktadır (Güral, 2015). Böylece çevre eğitimine yönelik etkinlikler çocuğun merak ettiği soruların cevabını doğal ortamında bulmasını sağlayacaktır (İnal vd. 2012). Çevre eğitiminin çocuk üzerindeki bu etkileri

dikkate alındığında, çevrenin çocuğun bilişsel, fiziksel ve sosyal gelişimini zengin uyarıcılarla destekleyen doğal sınıf olması fikri daha önemli hale gelmektedir (Dinçer, 2005).

Çocuğun ilk doğal çevresini anne ve babası oluşturduğu için (Alphan & Kandır, 2008), gözlerini açtığı ilk andan itibaren çocuğun bir birey olarak kabul edilmesi ve sorumluluk verilmesi, anne-baba ve çocuk arasındaki iletişimin sağlıklı olması ve bu sayede çocuğun çevresi ile olumlu ilişkiler kurmasının desteklenmesi gerekmektedir (Flannagan & Hardee, 1994; Akt. Pekdoğan, 2011). Anne ve babasını gözlemleyerek farkındalık kazanan çocuğun, aynı zamanda içerisinde yaşadığı sosyal çevrede kendini ifade edebilen, arkadaş ilişkilerinde başarılı, uyumlu bireyler olduğu görülmektedir (Yavuzer, 2001). Çocuğun sosyal çevresinde kendini ifade etmesinde ilgi de büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle çocuğun, anne ve babasının onunla ilgilendiğini hissetmesi ve kendinin ifade edebilmesine fırsat vermeleri gerekmektedir. Alan yazın incelendiğinde anne ve babası ile iletişim halinde olan çocukların dil gelişimlerinin hızla geliştiği görülmüştür (Binbaşıoğlu, 1982). Çocukların dili kazanma süreçleri iletişim yoluyla hızlansa da dilin kazanım sürecindeki alt boyutları şu şekilde sıralanmaktadır.

- **Alıcı dil yönü;** bireyin çevresindekilerin konuştuğunu anlama yeteneğini ifade etmektedir. Yeterli alıcı dil; sesleri algılama, soyut ve somut kelimelerin farkına vararak gerekli iletişime geçebilme yeteneğidir.
- **İşsel dil;** bireyin kendi iç sesi ile düşünmesini sağlamada kullandığı dili ifade etmektedir. İşsel dilin gelişimi, sesler, kelimeler ve kavramlar için söze bağlı bir işaret dili oluşturarak mantıklı fikirler ortaya koyma yeteneği ile ilgilidir.
- **Anlatım dili (ifade edici dil);** bireyin çevresiyle iletişime geçerken kullandığı dildir. Anlatım dili için, çeşitli seslerin üretilmesi, kelime ve cümlelerin oluşturulması ve doğru kullanılması gerekmektedir (Yapıcı, 2004).
- Belirtilen alt boyutlar kapsamında ailede başlayan gelişim, yakın çevresi ve okul ortamı ile şekillenerek çocuğun hayata hazırlanmasını sağlamaktadır. Çocuklarda dil gelişiminin 21. aydan itibaren hızlanmasıyla birlikte kelime dağarcığı zenginleşerek kendini ifade etmesi kolaylaşmaktadır (Yapıcı, 2004).

Çocuğun gözlemler yoluyla edindiği tecrübeler; bilişsel, fiziksel, sosyal ve dil gelişimini desteklemektedir. Çocukluk çağında doğada yapılan etkinlikler (oyun, yürüyüş, kamp yapma, tırmanma gibi); aileler, öğretmenler ve diğer rol modellerinin çevreye ilişkin tutumları çocukların çevreye ilişkin davranışlarını etkilemektedir (Chawla & Flanders Cushing, 2007). Çevre eğitiminin temizlik ve teorik bilgilerle sınırlı tutulması, sürdürülebilir çalışmaları içermemesi bu konuda yapılan birçok çalışmanın amacına ulaşmamasına neden olmaktadır (Karataş, 2013). Bu nedenle çevre eğitime yönelik bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilen çevre eğitimi çocukların tüm gelişim alanlarını desteklerken kendilerini çevrenin bir parçası olarak duymalarını sağlayacaktır. İnsanoğluna sınırsız öğrenme fırsatları sunan doğa bir öğrenme ortamı olarak kullanıldığında çocuklar birçok sözcüğü yaşayarak ve keşfederek öğrenme olanağı bulacaktır. Çevre eğitime yönelik alan yazın incelendiğinde, çevre eğitiminin

çocukların dil gelişimine etkisini inceleyen az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu nedenle, çalışmanın bir boşluğu doldurarak alana katkı sağlayacağı, çevre eğitimine yeni bir bakış açısı getireceği ve yapılacak yeni araştırmalara temel oluşturacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada, aile katımlı çevre eğitim programı ile okul öncesi eğitim kurumlarında sınıf ortamında uygulanan çevre eğitimini doğaya taşımak, çocukların keşfederek öğrenmelerine fırsat sağlarken, aileleriyle olan iletişimlerini artırmak ve çocukların kendilerini ifade edebilme ve dili kullanma becerilerinin gelişmesine katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

- Araştırmaya katılan 24-26 aylık çocukların “Türkçe Alıcı ve İfade Edici Dil Alt Testleri” ne ait ön test-son test ölçümleri arasında anlamlı düzeyde bir fark var mıdır?
- Araştırmaya katılan ailelerin “Aile Katımlı Çevre Eğitimi Programı” na ilişkin gözlemleri hakkındaki görüşleri nelerdir?

Yöntem

Bu araştırmada karma desenli yöntem kullanılmıştır. Karma desenli yöntem, bir araştırma deseninin güçlendirilmesinde kullanılan temel yollardan biridir. Karma desenli yöntemde araştırmacının yapmış olduğu araştırmanın bir aşamasında ya da araştırma süreçlerinin iki ya da daha fazla aşaması boyunca hem nicel hem de nitel araştırma yöntemlerini birlikte kullanılması şeklinde ifade edilmektedir. Araştırmada ölçek gibi nicel araçların yanı sıra, görüşme ve gözlem kayıtlarının incelenmesi gibi nitel yöntemlerden yararlanılmış ve daha sonra verilerin birbirini destekleyip desteklemediğine bakılmıştır. Karma desenli yöntem, deneysel nitelik özelliği taşıdığından bu araştırmada, kontrol grupsuz ön test-son test modeli kullanılmıştır. Bu desende deneysel işlemin etkisi tek bir grup üzerinde yapılan çalışmayla test edilir ve deneklerin bağımlı değişkene ilişkin ölçümleri uygulama öncesinde ön test, sonrasında son test olarak aynı denekler ve aynı ölçme araçları kullanılarak elde edilir. Seçkisizlik ve eşleştirme olmadığından, desen tek faktörlü gruplar içi ya da tekrarlı ölçümler deseni olarak da tanımlanabilir. Desende tek gruba (G) ait ön test ve son test değerleri arasındaki farkın (O1-O2) anlamlılığı test edilir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2008).

Çalışma Grubu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Okul Öncesi Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezine bağlı kreşte okul öncesi eğitim alan 24-36 aylık 11 çocuk ve anne babaları araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil Testi (TİFALDİ) ve 10 hafta boyunca her oturumdan sonra aileler tarafından doldurulan “Doğa Yürüyüşü Gözlem Formları” ile toplanmıştır.

Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil Testi (TİFALDİ)

Gül Güven ve Kazak Berument (2009) önderliğindeki bir ekiple geliştirilen Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil Testi (TİFALDİ), Alıcı Dil Kelime Alt Testi, İfade Edici Dil Alt Testinden oluşmaktadır.

TİFALDİ Alıcı Dil Kelime Alt Testi

TİFALDİ Alıcı Dil Kelime Alt Testinde (G. Güven & K. Berument, 2009) 2-12 yaş arasındaki çocuklar için dili anlama becerisini ve sözcük kazanımını değerlendiren çoktan seçmeli, basitten zora doğru sıralanan toplam 159 karttan oluşmaktadır. Her kartta, biri hedef kelime olmak üzere dört resim bulunmaktadır. İç tutarlılık katsayıları 2 -12 yaşları için ayrı ayrı hesaplandığında Cronbach's alpha değerlerinin 0,88 ile 0,96 arasında değiştiği bulunmuştur.

TİFALDİ İfade Edici Kelime Alt Testi

TİFALDİ İfade Edici Kelime Alt Testi (G. Güven & K. Berument, 2009) dil kullanımını sözcük bilgisi ile değerlendiren, 2-12 yaş gruplarındaki çocuklara bireysel olarak uygulanan ve basitten zora doğru sıralanmış toplam 95 karttan oluşmaktadır. Her kartta yanıtı tek sözcük olarak verilmesi beklenen tek resim bulunmaktadır. İfade Edici Dil Alt Testi İç tutarlılık katsayılarının 2 -12 yaşları için ayrı ayrı hesaplandığında Cronbach's alpha değerlerinin 0,88 ile 0,96 arasında değiştiği bulunmuştur.

Doğa Yürüyüşü Gözlem Formu: Araştırmacı tarafından geliştirilen “Doğa Yürüyüşü Gözlem Formu” ile 24-36 aylık çocukların 10 hafta boyunca aileleriyle yaptıkları doğa yürüyüşlerinde çocukların dikkatini çeken doğa olayları ve kullandıkları kavram-sözcükleri değerlendirmek amaçlanmıştır. “Doğa Yürüyüşü Gözlem Formu”, 10 hafta boyunca her doğa yürüyüşünde belirlenen tema ile ilgili ailelerin gözlemlerini yansıtabilecekleri altı açık uçlu sorudan oluşmaktadır.

Veri Toplama Süreci: “Aile Katılımlı Çevre Eğitim Programı” uygulamasına başlamadan önce, çalışma grubunda yer alan çocuklara, Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil Testi (TİFALDİ)'nin ön-test uygulaması 09-15 Mart tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Ailelere, Aile Katılımlı Çevre Eğitim Programının amaçları ve yapılacak etkinlikler hakkında bilgi verilerek 10 hafta boyunca her oturumdan sonra dolduracakları “Doğa Yürüyüşü Gözlem Formu” açıklanmıştır. Aileler 10 hafta boyunca eğitim programında belirlenen temalar çerçevesinde çocuklarıyla eğitim etkinliklerini gerçekleştirmişler ve her oturum sonunda gözlemlerini ilgili forma yazmışlardır. Belirlenen temalar ve Doğa Yürüyüşü Gözlem Formunda belirlenen açık uçlu sorular aşağıdaki gibidir.

	Tema	Kelime	Kavram
1	Fotoğraf Makinesi Kullanmayı Öğreniyorum	Deklanşör, Fotoğraf Makinesi, Doğa yürüyüşü, Kamp	Canlı-cansız
2	Doğadaki Sesleri Dinliyorum	Kurbağa, Cırcır böceği, Ağaçkakan, Kuş, Su, Göl, Ördek	Yüksek-alçak
3	Gölgemi Bulmaya Çalışıyorum	El feneri, Gölge, Martı, Tavşan, Kurt, Kuğu, Salyangoz	Karanlık-aydınlık Uzun-kısa
4	Toprak Nedir? Topraktan Neler Yapılabilir?	Çömlek, Kil, Çamur, Toprak, Dal, Yaprak, Ağaç kabuğu	Yumuşak-sert Yaş-kuru
5	Toprakta hangi hayvanlar yaşar?	Büyüteç, Köstebek, Karınca, Salyangoz, Solucan	Alt-üst Altında-üstünde Yukarı-aşağı Islak-kuru-nemli
6	Ağaçlar Yapraklarıyla Güzel	Dal, Yaprak, Kuru yaprak Çam, Diken, Ağaç kabuğu Kozaalak, Çıta Çiçek, Kaz, Ördek, Tavuk Köpek, Lale, Gül	Yüksek-alçak Uzun-kısa
7	Parkımı Keşfediyorum		Yeşil Pembe, mor, sarı vb. çiçek renkleri Yüksek-alçak
8	Rüzgarı Dinliyorum	Rüzgar, Esmek, Çıta, Uçurtma, İp, Bulut, Gökyüzü	
9	Yağmuru Keşfediyorum	Şemsiye, Su birikintisi, Yağmur, Yağmur sesi	Renksiz Islak-nemli-kuru
10	Su Kaynağını Keşfetme	Şelale, Göl, Baraj	-

10 hafta yapılan eğitim etkinlikleri sonunda Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil Testi (TİFALDI) nin son-test uygulaması 18-24 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Doğa Yürüyüşü Gözlem Formunun verileri, ailelerin Aile Katılımlı Çevre Eğitim Programına ilişkin sorulara verdikleri yanıtlar ile elde edilmiştir. Ailelerin sorulara verdikleri yanıtlar yazılı olarak kaydedilmiş, daha sonra içerik analizi yapılarak yorumlanmıştır.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Okul Öncesi Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezine bağlı kreşte okul öncesi eğitim alan 24-36 aylık 11 çocuk için, “Türkçe İfade Edici ve Akıcı Dil Testi (TİFALDI)”, aracılığıyla toplanan veriler, SPSS 20 paket programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Ölçek puanlarının karşılaştırılmasında normallik özelliği sağlanamadığından ilişkili ölçümler arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için eşleştirilmiş gruplarda Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi kullanılmıştır. Anlamlılık seviyesi olarak 0,05 kullanılmış olup, $p < 0,05$ olması durumunda anlamlı farklılığın olduğu, $p > 0,05$ olması durumunda anlamlı farklılığın olmadığı belirtilmiştir.

2. Bulgular ve Yorumlar

Çalışma Grubunda Yer Alan Çocukların Alıcı Dil-İfade Edici Dil Ön-Test/Son-Test Puan Ortalamaları Arasında Anlamlı Düzeyde Fark Olup-Olmadığına İlişkin Bulgular

Çalışma grubunu oluşturan çocukların “Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil Testi (Tİ-FALDİ)” Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Kelime Alt Testleri” ön-test ve son-test puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma olup olmadığını saptamak amacıyla Wilcoxon Testi uygulanmıştır ve sonuçlar Tablo 1’ de verilmiştir.

Tablo 1: Çalışma Grubundaki Çocukların “Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil Testi (Tİ-FALDİ)” Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Kelime Alt Testleri Ön Test-Son Test Standart Puanları Arasındaki Farklılığa İlişkin Wilcoxon Testi Sonuçları

	N	Min	Max	X	SS	z	p
Alıcı dil ön test standart puan	11	101	132	120	9,4	-2,807	0,05*
Alıcı dil son test standart puan	11	122	137	131	5,2		
İfade Edici dil ön test standart puan	11	105	136	124,37	10,6	-2,077	0,03*
İfade Edici dil son test standart puan	11	115	137	130,45	7,6		

p < 0,05

Tablo 1’de, çalışma grubundaki çocukların “Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil Testi (TİFALDİ)” Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Kelime Alt Testleri toplam ön test/son test puanları Wilcoxon İşaret Testi sonuçlarına göre; çocukların alıcı dil ön test-son test standart puanları arasında ($z = -2,807$, $p = 0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Deney grubu çocuklarının alıcı dil ön test standart puanları son test standart puanlarına göre anlamlı derecede düşüktür. Çocukların ifade edici dil ön test-son test standart puanları arasında ($z = -2,077$; $p = 0,03$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Çalışma grubundaki çocukların ifade edici dil ön test standart puanları son test standart puanlarına göre anlamlı derecede düşüktür. Bu sonuçlar ışığında, Aile Katımlı Çevre Eğitim Programının deney grubundaki çocukların alıcı ve ifade edici dil sözcük gelişimlerine olumlu yönde etkisinin olduğu söylenebilir.

Katılımcı yanıtlarının tematik olarak gruplandırılmasında on hafta süreyle yapılan doğa yürüyüşlerinde çocuk ile birlikte ebeveynlerin de farklı bakış açısı kazandığı görülmüştür. Ebeveyn ile çocuk arasında etkili iletişim sağlanırken, programın düzenli devam etmesi günlük yaşamın bir parçası haline geldiğini göstermiştir. Çocukların çevre duyarlılığının geliştirilmeye çalışıldığı projede temaların ilgi çekici olduğu gözlenmiştir. Eğitim programı süresince çocukların dil gelişimini hızlandırmak ve

belleklerine yeni sözcükler kazandırmak amacıyla ele alınan temalardaki kavram ve kelimeler tablolarda belirtilmiştir.

Fotoğraf Makinesi Kullanımı

Etkinlik çocukların doğada nelere dikkat ettiklerini öğrenmek amacı ile planlanmıştır. Bu kapsamda yapılan içerik analizi ve görüşmelerde; çocukların doğada ilgilerini çeken farklı alanlar olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerden üçü çocuklarının daha çok canlılara dikkat ettiklerini, özellikle karınca, salyangoz, kuş, solucan vb. canlıların fotoğraflarını çekmeye çalıştıklarını, ebeveynlerden dördü çocuklarının daha çok ağaçlar, çiçekler ve otlara ilgisi olduğunu belirtmişlerdir. Belirtilen görüşler doğrultusunda çocukların hem fotoğraf makinesi kullanırken çok heyecanlandıkları ve zevk aldıkları, hem de çevrelerine olan ilgilerinin belirlenmiştir. Çocukların etkinlik esnasında özellikle “canlı-cansız” kavramına dikkatlerini yönelttikleri ve sıklıkla kullandıkları kelimelerin ise “deklanşör, fotoğraf makinesi, doğa yürüyüşü, kamp” olduğu gözlenmiştir.

Doğadaki Sesleri Dinleme

Doğadaki sesleri dinleme etkinliğinde ebeveynlere gönderilen ses materyallerinin ilgi çektiği belirtilmiştir. Aile gözlem formları ve görüşmeler doğrultusunda çocukların gönderilen ses materyalini şaşkınlıkla dinledikleri ebeveynlerin genel görüşüdür. Bu görüşe ek olarak dört ebeveyn çocuğunun etkinlik sırasında sesleri dinlerken heyecanlandığını, üçü çocukların daha önceden bildikleri sesleri duyduklarında heyecanlandıklarını gözlemlemişlerdir. Çocukların etkinlik esnasında “yüksek-alçak” kavramına dikkatlerini yönelttikleri, sıklıkla kullandıkları kelimelerin ise “kurbağa, cırcır böceği, ağaçkakan, kuş, su, göl, ördek” olduğu gözlenmiştir.

Gölge Bulmaya Çalışıyorum

Ebeveynlerin çocuklarında gözlemledikleri davranışlar, taklit etmeye çalışma ve gösterilen bir durumu oluşturmaya çalışılması olarak kategorize edilmiştir. Ebeveynlerin genel görüşleri çocukların gölge oyununa karşı ilgili davrandıkları, kendilerini taklit etmeye çalıştıkları, ebeveynin yaptığı gölgenin aynısını yapmaya çalıştıkları belirtilmiştir. Buna karşın bir diğer dikkat çeken noktanın ışık kaynağı olduğu saptanmıştır. Bu durumun yürüyüş esnasında güneşin farklı açılara dikkati çekmeyi kolaylaştırdığı belirtilmiştir. Çocukların etkinlik esnasında “karanlık-aydınlık /uzun-kısa” kavramlarına dikkatlerini yönelttikleri, sıklıkla kullandıkları kelimelerin ise “El feneri, gölge, martı, tavşan, kurt, kuğu, salyangoz” olduğu gözlenmiştir.

Toprak Nedir? Topraktan neler yapılabilir?

“Toprak nedir?” sorusu etrafında şekillenen etkinlik sonrasında belirtilen ebeveyn görüşlerinde, çocukların toprakla oynamaktan keyif aldıkları, özgürce deneyimleme fırsatı buldukları belirtilmiştir. Ebeveynler çocuklarının toprağa özgürce dokunmasının önemli olduğunu belirtirken, çalışmanın çocukların bitkilere güzel davranma-

larına, toprağın bitkilerin evi olduğunu anlamalarına yardımcı olduğunu vurgulamışlardır. Çocukların etkinlikte “sert-yumuşak/yaş-kuru” kavramlarına dikkatlerini yoğunlaştırdıkları, sıklıkla kullandıkları kelimelerin ise “Çömlek, kil, çamur, toprak, dal, yaprak, ağaç kabuğu” olduğu gözlenmiştir.

Toprakta Hangi Hayvanlar Yaşar?

Ebeveyn gözlem formu ve yapılan görüşmelerde çocukların, toprakta yaşayan küçük canlılara daha dikkatli davrandıkları, karınca, solucan, salyangoz vb. canlılardan çocukların korkmadığı, bunun yanında belirtilen hayvanları gördüklerinde onları incitmeden sevmeye çalıştıkları gözlenmiştir. Aynı zamanda çalışmada çocukların büyüteci nasıl kullanacakları öğretilmiş ve buna ilişkin deneyimlerin çocukların çok ilgisini çektiği gözlenmiştir. Çocukların etkinlik esnasında “Alt-üst, altında-üstünde, yukarı-aşağı, ıslak-kuru-nemli” kavramlarına dikkatlerini yönelttikleri, sıklıkla kullandıkları kelimelerin ise “Büyüteç, köstebek, karınca, salyangoz, solucan” olduğu gözlenmiştir.

Ağaç Yapraklarıyla Güzel

Ebeveynlerin gözlemleri ve yapılan görüşmeler çocukların ağaçlara karşı ilgilerinin yoğun olduğu yönündedir. Ebeveynler çocukları ile yaptıkları doğa yürüyüşü esnasında, çocuklarının dikkatini ağaçlarının kabukları, dalları, yaprakları, kök ve gövdelerine çekmeye çalışarak, her bitkinin farklı olduğunu anlatmaya çalışmışlardır. Çocukların yürüyüş esnasında ağaçların gövdelerine dokunmak istedikleri, her bir ağacın yapraklarının farklı olmasının dikkatlerini çektiği belirtilmiştir. Çocukların etkinlik esnasında “yüksek-alçak/uzun-kısa” kavramlarına dikkatlerini yönelttikleri ve sıklıkla kullandıkları kelimelerin ise “dal, yaprak, kuru yaprak, çam, diken, ağaç kabuğu, kozalak, çita” olduğu gözlenmiştir.

Parkımı Keşfediyorum

Çocukların farklı bir ortamda nelere dikkat ettiklerinin gözlemlenmesi hedeflenen bu etkinlikte ebeveynler, çocuklarının ilk olarak parkta bulunan oyuncaklara odaklandıklarını ifade etmişlerdir. Çocuklar oyuncaklarla ilgilendikten sonra etraflarını gözlemlemeye çalışarak, çevrelerinde farklı neler olduğunu keşfetmeye çalışmışlardır. Ebeveynler, çocuklarına önceden gittikleri parklar ile bu parkın farkını sorduklarında, çok detaylı olmasa da belirgin farkları söylediklerini ifade etmişlerdir. Çocukların etkinlik esnasında “yeşil, mor, sarı, pembe vb. çiçek renkleri” kavramlarına dikkatlerini yönelttikleri, sıklıkla kullandıkları kelimelerin ise “çiçek, kaz, ördek, tavuk, köpek, lale, gül” olduğu gözlenmiştir.

Rüzgarı Dinliyorum

Ebeveynlerin gözlemleri ve yapılan görüşmeler, çocukların rüzgara karşı farklı ilgilerinin olduğu yönünde belirtilmiştir. Çocuklar bazen rüzgarı korkutucu, bazen de eğlenceli olarak nitelendirmişlerdir. Ebeveynler, çocuklarının rüzgarı önceden

keşfettikleri ve buna ilişkin olumlu deneyimler yaşadıkları görüşünde birleşmişlerdir. Uçurtma yaparken çocuklarının aktif olarak katılması ebeveynleri mutlu etmiş ve çocuklara kendilerini gerçekleştirme ortamı yaratılmıştır. Çocukların etkinlik esnasında “yüksek-alçak” kavramlarına dikkatlerini yönelttikleri ve sıklıkla kullandıkları kelimelerin ise “rüzgar, esmek, çita, uçurtma, ip, bulut, gökyüzü” olduğu gözlenmiştir.

Yağmuru Keşfediyorum

Ebeveynler daha önce birçok defa deneyimleme imkanı buldukları yağmuru, etkinlik esnasında farklı yönleriyle tanıma fırsatı bulduklarını belirtmişlerdir. Çocuklar, yağmurun tadına bakarak neye benzediği bulmaya çalışmışlar ve yağmuru hissetmeye çalışmışlardır. Ebeveynlerden biri bu deneyimi yapay olarak duşa kabinde yaratmaya çalıştıklarını söylerken, diğerleri doğal ortamda yağmuru keşfetmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin tümü çocukların doğal ortamında daha fazla eğlendiklerini belirtmişlerdir. Çocuklar şemsiyeyi nasıl kullanacaklarını, şemsiyenin kullanım amacını, yağmur yağdığına ne tür kıyafet giymeleri gerektiğini, yağmurun nasıl tadı olduğunu öğrenmişlerdir. Çocukların etkinlik esnasında “ıslak-nemli-kuru/ renkli-renksiz” kavramlarına dikkatlerini yönelttikleri ve sıklıkla kullandıkları kelimelerin ise “şemsiye, su birikintisi, yağmur, yağmur sesi” olduğu gözlenmiştir.

Su Kaynağını Keşfetme

Çocukların ebeveynler ile yaptıkları doğa yürüyüşü esnasında su kaynağının ne olduğu çocuklar tarafından adlandırılmaya çalışılırken, suyu neden doğru kullanmamız gerektiği ebeveynler tarafından çocuğa aktarılmaya çalışılmıştır. Çocukların suyun nereden geldiğini bilmedikleri gözlenirken, çocuklara su kullanımı konusunda ipuçları verildiğinde çocukların doğru davranmaya çalıştıkları vurgulanmıştır. Çocukların etkinlik esnasında sıklıkla kullandıkları kelimelerin “göl, baraj, şelale” olduğu gözlenmiştir.

Ebeveyn gözlem formları ve yapılan görüşmeler sonrasında; ailelerin hiçbirinin çalışma öncesinde konuya ilişkin deneyiminin olmadığı ve aile katılımı çevre eğitim programının ebeveynler tarafından ilgiyle sürdürüldüğü, her etkinliği çocukları ile birlikte heyecanla bekledikleri ve eğitimin hem aile hem de çocuk üzerinde olumlu etkileşimi sağladığı belirlenmiştir.

Son yıllarda çevre eğitimine yönelik yapılan çalışmalar (Ahi,2015; Yağcı, 2016; Uslucan,2016) incelendiğinde; okul öncesi dönemde çevre eğitimine yönelik yapılan programların çocukların çevreye yönelik olumlu tutum geliştirmelerinin yanı sıra yaşadıkları dünyayı anlamalarında etkili olduğunu; ailelerin çocukların çevreye ilişkin tutumlarını önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Yağcı (2016) çalışmasında okul öncesi dönem çocuklarında bilimsel süreç becerilerinin gelişmesinde doğa ve çevre uygulamalarının etkili olduğunu, Uslucan (2016) ise

okul öncesi dönem çocuklarında uygulanan çevre eğitim programı ile çevreye yönelik tutumların olumlu yönde geliştiği sonucuna ulaşmıştır. Çocukların çevre hakkında zihinsel bir model oluşturmalarına yönelik çalışan Ahi (2015), okul öncesi eğitim programına entegre edilen çevre eğitim programı ile çocukların çevrelerine ilişkin daha geniş bir model oluşturduklarını ortaya koymuştur. Kesicioğlu (2008) da yaptığı çalışmada; ebeveynlerin çocuklarına yaşattıkları doğal çevre deneyimleri ve çocukların çevreye karşı olan tutumlarını incelemiştir. Araştırma sonucunda; çocukların doğal çevre tutumlarının belirli alt faktörler (annenin öğrenim düzeyi, babanın öğrenim düzeyi, annenin mesleği, babanın mesleği) tarafından etkilendiği sonucuna ulaşarak çocuklarda oluşan doğal çevre tutumlarında ebeveynlerin etkisi olduğunu belirlemiştir. Bu yönüyle çalışmamızın aile katılımlı olması yönünü desteklemektedir. Alan yazın incelendiğinde; çalışmaların genel olarak 48-72 aylık çocukların katılımı ile gerçekleştirildiği görülmüş, daha küçük yaş grubu ile yapılan çalışmaya rastlanmamıştır.

Dereobalı (1994) da yaptığı çalışmada çocuklarda algısal becerilerin geliştirilmesine yönelik hazırlanan programların dil gelişimine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonunda; çocukların farklı duyularını uyaran, yaparak ve yaşayarak öğrenmelerini sağlayacak bir ortam hazırlanmasının algısal becerilerin gelişimini desteklediği; ayrıca çocukların alıcı dil gelişim düzeyinin geliştiği, sözcük dağarcığı ve dil gelişiminde önemli bir ilerleme kaydettikleri belirlenmiştir. Bu özellikleri ile Dereobalı (1994)'nın çalışması ile bu araştırmanın sonuçları birbirine paralellik göstermektedir.

3. Sonuç ve Öneriler

24-36 aylık çocukların aile katılımlı çevre eğitimi programı bulguları incelendiğinde, çalışma grubundaki çocukların “Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil Testi (TİFAL-Dİ)” Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Kelime Alt Testleri toplam ön test/son test puanları Wilcoxon İşaret Testi sonuçlarına göre ailelerden gelen gözlem formları analiz edilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Çocukların alıcı dil ön test-son test standart puanları arasında ($z = -2,807$, $p = 0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Deney grubu çocuklarının alıcı dil ön test standart puanları son test standart puanlarına göre anlamlı derecede düşüktür. Çocukların ifade edici dil ön test-son test standart puanları arasında ($z = -2,077$; $p = 0,03$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Çalışma grubundaki çocukların ifade edici dil ön test standart puanları son test standart puanlarına göre anlamlı derecede düşüktür. Gözlem formları içerik analizi sonuçlarına göre; çocukların çalışılan tema kapsamında farklı kavramları kullandıkları ve yeni kelimeler öğrendikleri belirtilmektedir. Bu sonuçlar ışığında, Aile Katılımlı Çevre Eğitim Programının deney grubundaki çocuklarının yapılan ön test ve son test değerleri ile gözlem formu sonuçlarının paralellik gösterdiği görülmüştür. Bundan dolayı 24-36 aylık çocuklarda aile katılımlı çevre eğitim programının alıcı ve ifade edici dil sözcük gelişimlerine olumlu yönde etkisinin olduğu söylenebilir. Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerileri

sunmak mümkündür.

Türkiye’de uygulanan Okul Öncesi Eğitim Programının, kazanım ve göstergeleri ile çevre eğitim programı ile desteklenebilir. Bu bağlamda kazanım ve göstergeler genişletilerek, eğitim programının 0-72 ay çocuklarını kapsamasına yönelik çalışmalar yapılabilir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında sınıf dışındaki tüm alanların özellikle açık alanların eğitim ortamı olarak aktif kullanımı desteklenebilir ve bu alanlarda yapılacak farklı etkinlik örnekleri konusunda hizmet içi eğitim programları düzenlenebilir.

Okul öncesi dönemde çevre bilincinin ilk olarak ailede başladığı düşünüldüğünde, ailelere yönelik, okul öncesi kurumları ve farklı kuruluşlarla işbirliği ile çevre etkinliği atölyeleri düzenlenebilir.

Okul öncesi dönem öğretmenleri ve okul yöneticilerini kapsayan uygulamalı çevre eğitimleri, okul öncesinde çevre temalı sürdürülebilir projeler ile çevre farkındalığı yaratmaya çalışılabilir.

4. Kaynakça

- Ahi, B. (2015). Okul öncesi eğitim programına kaynaştırılan çevre eğitimi programının çocukların ‘Çevre’ kavramı hakkındaki zihinsel model gelişimine etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Alisinanoğlu, F., Kesicioğlu, O.S. (2009). Ebeveynlerin Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarına (60-72 Ay) Yaşattıkları Doğal Çevre Deneyimlerinin İncelenmesi. Elektronik Sosyal Bilim Dergisi, 29 (8), 1-4.
- Aral, N., Kandır, A., Can Yaşar, M. (2001). Okul Öncesi Eğitim 1. İstanbul: Ya- Pa Yayınları.
- Berument Kazak, S., Güven, A.G. (2013). Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil (TİFALDİ) Testi: I. Alıcı Dil Kelime Alt Testi Standardizasyonu ve Güvenirlilik-Geçerlik Çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi, 24, 1-11.
- Binbaşoğlu, C. (1982). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Binbaşoğlu Yayınevi.
- Büyükoztürk, Ş. Kılıç-Çakmak, E., Akgün, ÖE, Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (2. Baskı), Ankara: Pegem Yayınları.
- Chawla, L. & Flanders Cushing, D. (2007). Education for Strategic Environmental Behaviour. Environmental Education Research, 13,4, 437-452.
- Derebalı, N. (1994). Anaokuluna devam eden 48 aylık çocuklarda algısal becerilerin geliştirilmesine yönelik hazırlanan programların dil gelişimi yönünden incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Diñer, Ç. (2005). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Çevresel Farkındalıklarını Artırma Yolları. <http://www.rehabilitasyon.com.tr> adresinden 26 Kasım 2014 tarihinde alınmıştır.
- Domka, L. (2004). Environmental Education at Pre-school. International Research in Geographical and Environmental Education, 13(3), 258-263.

- Flannagan, D., Hardee, S.D. (1994). Talk About Preschooler's Interpersonal Relationships: Patterns Related to Culture, Sex and Gender of Child. *Merrill Palmer Quarterly*, 40(4), 523-537.
- Gülay, H., & Önder, A. (2011). Sürdürülebilir Gelişim İçin Okul Öncesi Dönemde Çevre Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gülay, H. (2012). Ağaç Yaşken Eğilir: Yaşamın İlk Yıllarında Çevre Eğitiminin Önemi. *Türkiye Bilim Araştırma Vakfı Bilim Dergisi*, 3 (4), 240-245.
- Güral, M. (2015). Montessori Eğitim Yaklaşımında Çocuğun Özgürlüğü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 37, 447-457.
- Horwitz, W. A. (1996). Developmental Origins of Environmental Ethics: The Life Experiences of Activists. *Ethics and Behavior*, 6 (1), 29-54.
- İnal, G., Kaşar, M., Kaya, Ü.Ü., Uyanık, Ö. (2012). Çocuk Gözüyle Tabiat Anaya Geri Dönüş. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 30-40.
- Kandır, A., & Alphan, Y. (2008). Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişime Anne-Baba Davranışlarının Etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 4(14), 33-38.
- Karataş, A. (2013). Çevre Bilincinin Geliştirilmesinde Çevre Eğitiminin Rolü ve Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kesicioğlu, O.S. (2008). Ebeveynlerin okul öncesi dönemdeki çocuklarına (60-72 ay) yaptıkları doğal çevre deneyimleri ve çocukların çevreye karşı tutumları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kızıroğlu, İ. (2000). Türk Eğitim Sisteminde Çevre Eğitimi ve Karşılaşılan Sorunlar. *Uluslar Arası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu: Çevre Eğitimi*, 167.
- Külköylüoğlu, O. (2000). Çevre Eğitiminde Yapısal Unsurlar ve Amaçlar Üniversitelerin Eğitiminde Önemi. V. *Uluslar Arası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu*, Ankara.
- Palmer, J. A. (1995). Environmental Thinking in the Early years: Understanding and Misunderstanding of Concepts Related to Waste Management. *Environmental Education Research*. 1(1), 35-45.
- Pekdoğan, S. (2011). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden beş altı yaş çocuklardaki sosyal becerilerin bazı özellikler açısından incelenmesi (Elazığ ili örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Poyraz, H., Dere, H. (2003). Okul Öncesi Eğitiminin İlke ve Yöntemleri, Ankara: Anı Yayınları.
- Şahin, B., Taşkın, Ö. (2008). "Çevre" Kavramı ve Altı Yaş Okul Öncesi Çocuklar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23 (1), 1-12.
- Smith, A. (2001). Early Childhood a Wonderful Time for Science Learning. *Australian Primary and Junior Science Journal*, 17(2), 18-20.
- Şimşekli, Y. (2004). Çevre Bilincinin Geliştirilmesine Yönelik Çevre Eğitimi Etkinliklerine İlköğretim Okullarının Duyarlılığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 83-92.
- Uslucan, S. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların (60-72 ay) çevreye yönelik tutumlarına çevre eğitim programının etkisi (Çanakkale İli Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

- Ünal, S. & Dımışkı, E. (1999). UNESCO-UNEP Himayesinde Çevre Eğitiminin Gelişimi ve Türkiye’de Ortaöğretim Çevre Eğitimi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16-17, 142-154.
- Yağcı, M. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarının bilimsel süreç becerilerinin gelişmesinde doğa ve çevre uygulamalarının incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Yapıcı, Ş. (2004). Çocukta Dil Gelişimi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. <http://www.scholar.google.com.tr/> adresinden 28 Ekim 2014 tarihinde alınmıştır.
- Yavuzer, H. (2001). Yaygın Anne Baba Tutumları, Anababa Okulu. İstanbul: Remzi Kitabevi.